

פרק 1

מהי לאומיות?

בסוף המאה ה-18 ובראשית המאה ה-19 החלה מתפתחת בעולם תופעה חברתית חדשה, אשר הביאה עמיה רבים לשאיפה להקים משטרים חדשים שבהם הריבונות תהיה בידי העם או בידי אנשים שנתפסו כמייצגי העם. תופעה זו, אשר זכתה לכינוי לאומיות, הייתה לאחת התופעות המשפיעות בהיסטוריה של העת החדשה. הלאומיות גרמה לשינוי ההסדרים החברתיים והמדיניים שהיו נהוגים עד להופעתה, לזעזועים פוליטיים פנימיים במדינות הקיימות, להקמת מדינות חדשות, להתפרקות אימפריות, לשינויי גבול ולמלחמות. גם היום, כמאתיים שנה לאחר הופעת הלאומיות, היא מוסיפה להוות גורם בעל חשיבות רבה הן ביחסים הבינלאומיים והן בחברה ובפוליטיקה הפנימית בתוך המדינות ברחבי העולם. בפרק זה נלמד להכיר לעומק את המושג לאומיות ואת מאפייניו המרכזיים.

1. הגדרה

הלאומיות היא תודעה פוליטית, המוחזקת על ידי קבוצת בני אדם, שחבריה חשים זיקה (שייכות) אלה לאלה. חברי הקבוצה שואפים לקדם את ענייניהם המשותפים באמצעות מסגרת פוליטית משותפת, בעלת סממנים ריבוניים, שתונהג על ידי אנשים הנתפסים כנציגי הקבוצה. שיא השאיפות הפוליטיות של חברי קבוצות לאום הוא לחיות במסגרת של מדינה ריבונית (עצמאית), שהשליטה בה תהיה בידיהם. מהגדרה זו נובע כי הלאומיות מבוססת על שלושה יסודות: יסוד התודעה, יסוד הזיקה הפנימית, ויסוד החתירה לריבונות מדינית. להלן נרחיב על שלושת יסודות אלה. בהתאם להגדרה זו נשתמש להלן במונחים הבאים: לאומאי – אדם בעל תודעה לאומית; קבוצת לאום – קבוצת בני אדם שחבריה בעלי תודעה לאומית.

2. יסודות הלאומיות

- ☞ **יסוד הזיקה הפנימית:** חברי קבוצת הלאום חשים רגשות של הזדהות עם הקבוצה וחבריה. זיקה פנימית זו עשויה להתבסס על מאפיינים אתניים משותפים, כלומר- תרבות משותפת, כמו גם על אידיאולוגיה משותפת, כלומר- שאיפה למסור את הריבונות במדינה לידי חברי הקבוצה.
- ☞ **יסוד החתירה לריבונות:** החתירה לריבונות היא תנאי מרכזי, אך לא הכרחי, להגדרת קבוצה אנושית כלשהי כקבוצת לאום.
- ☞ **יסוד התודעה:** העובדה שהתופעה הלאומית המודרנית היא תופעה חדשה יחסית, אשר הופיעה רק לקראת סוף המאה ה-18, והעובדה שלא כל בני האדם אימצו את הרעיון הלאומי לאחר הופעתו, מוכיחות כי הלאומיות אינה תופעה הכרחית, אלא תודעה פוליטית התלויה במחשבתם של בני האדם.

בקצרה – מה למדנו בפרק זה?

הגדרת הלאומיות: הלאומיות היא תודעה פוליטית, המוחזקת על ידי קבוצת בני אדם, שחבריה חשים זיקה (שייכות) אלה לאלה, ואשר שואפים לקדם את ענייניהם המשותפים באמצעות מסגרת פוליטית משותפת, בעלת סממנים ריבוניים, שתונהג על ידי אנשים הנתפסים כנציגי הקבוצה. שיא השאיפות הפוליטיות של חברי קבוצות לאום היא לחיות במסגרת של מדינה ריבונית (עצמאית), שהשליטה בה תהיה בידיהם.

שלושת יסודות הלאומיות:

- ✓ יסוד התודעה
- ✓ יסוד הזיקה הפנימית
- ✓ יסוד החתירה לריבונות

שאלות לתרגול

1. הסבירו מהי לאומיות.
2. במה שונה קבוצה אתנית מקבוצת לאום?
3. קראו את קטע המקור הבא והשיבו על השאלה שאחריו:

"... אני אוהב את איטליה מפני שאמי איטלקייה, מפני שהדם הזורם בעורקי הוא איטלקי, מפני שאיטליה היא האדמה שבה קבורים המתים שאמי מבכה ואבי מוקיר, מפני שעיר הולדתי, לשון דיבורי, הספרים שעליהם אני מתחנך הם איטלקיים; מפני שאחי, אחותי, חבריי, והעם הגדול שבמחיצתו אני חי, והטבע היפה הסובב אותי וכל הנגלה לעיניי, כל שאוהב אני, שאני לומד, ואני מעריך – כל זה הוא איטלקי..."

תחוש בו, ברגש הזה, כמו בתענוג אלוהי, אם יתמזל מזלך ותראה כשיכנסו לעירך הגדודים שנידלדלו, הגדודים העייפים המסומן־קטטים, האיומים, ברק ניצחון בעיניהם, דגליהם נקובי כדורים, ובעקבותיהם שירה שאין לה סוף, שירת אמיצי הלב וקטועי הגפיים שיישאו את ראשיהם החבושים אל על. תחוש ברגש הזה בתוך המון מטורף שיכסה אותם בפרחים, בברכות ובנשיקות... זוהי אהבה כה גדולה וכה קדושה, עד שאם אראה אותך יום אחד שב בריא ושלם מקרב שנלחמת בשמה של אהבת המולדת, ואתה בשרי ונפשי שב בריא ושלם, והיה נודע לי שחיך ניצלו מפני שהתחבאת מהמוות – אני, אביר, המקבל את פניך בשוכך מבית הספר בקריאת שמחה, הייתי מקבל את פניך בבכי מצוקה; לעולם לא הייתי יכול לאהוב אותך, והייתי מת כשבלבי נעוץ הפגיון הזה..."

(הסופר האיטלקי אַדְמוֹנְדוֹ דֵה אַמִּיצ'וֹס¹)

מהי לאומיות? כיצד מבטא קטע זה את התפיסה הלאומית?

¹ במובאה זו מסביר אב לבנו מה היא אהבת המולדת. פורסם לראשונה בספר לילדים בשנת 1888. מעובד מתוך: אַדְמוֹנְדוֹ דֵה אַמִּיצ'וֹס, הַלֵב, (זמורה ביתן; תל אביב; תשנ"א 1991), עמ' 105.